

ONTWIKKEL- INSTRUMENT INCLUSIE VOOR KINDCENTRA

Frank Studulski

Steunpunt
Passend Onderwijs

Een initiatief van de PO-Raad en de VO-raad

ONTWIKKEL- INSTRUMENT INCLUSIE VOOR KINDCENTRA

Een kindcentrum is een voorziening voor opvang en onderwijs, die het leerproces en de ontwikkeling van kinderen van 0-12 jaar ondersteunt. Afhankelijk van de lokale situatie, werkt het kindcentrum samen met bijvoorbeeld welzijn-, zorg-, sport- en cultuurorganisaties en met de bibliotheek.

Die samenwerking is meer of minder geïntegreerd. Professionals in het kindcentrum kunnen kiezen voor verschillende ambitieniveaus voor samenwerking (dit kan bijvoorbeeld met het ontwikkelinstrument voor een IKC, 2017; https://sardes.nl/wp-content/uploads/2022/11/ontwikkelinstrument_ikc_-_sardes.pdf). Door met elkaar in gesprek te gaan, worden de verwachtingen duidelijk.

Een nieuwe gezamenlijke uitdaging van de partners is om inclusie vorm te geven. Net zoals 'samenwerking', is inclusie een begrip waar iedereen eigen verwachtingen en beelden van heeft. Het is de kunst om als team een gezamenlijk beeld van inclusie te ontwikkelen. Daarom heeft het Steunpunt Passend Onderwijs dit ontwikkelinstrument laten maken voor scholen en kindcentra die met inclusie aan de slag gaan.

INHOUD

INLEIDING	4
Het ontwikkelinstrument inclusie	4
Werken met het instrument	4
Hoofdthema's	5
CULTUUR	6
ONTWIKKELEN EN LEREN	8
RANDVOORWAARDEN EN BORGING	10
VERANTWOORDING	12
Waarom werken aan inclusie?	12
Sterke basis	13
Het kindcentrum als een inclusieve leer- en ontwikkelomgeving	14
Inspiratiebronnen voor het instrument	15

INLEIDING

HET ONTWIKKELINSTRUMENT INCLUSIE

Het ontwikkelinstrument inclusie is een *gespreksinstrument* en heeft de volgende functies:

- Een basis voor gesprek.
- De aspecten van inclusie verhelderen.
- Positie bepalen als kindcentrum.
- Afstemming tussen professionals realiseren.
- Ontwikkelstappen bepalen.

Je kunt het instrument gebruiken om te reflecteren op het kindcentrum als organisatie. Daarbij is steeds de vraag in hoeverre de organisatie in staat is om steeds meer kinderen een kwalitatief goede plek te bieden.

Dit ontwikkelinstrument biedt een eerste aanzet voor de ontwikkeling naar een inclusief kindcentrum. Het biedt medewerkers van kindcentra inzicht in verschillende aspecten en ambitieniveaus van inclusie. Je kunt het instrument inzetten voor het gesprek tussen professionals van opvang en onderwijs (teams), maar ook in de MR, OC of KC raad.

Het instrument is minder geschikt om jezelf te monitoren. Als kindcentrum kun je beter zelf doelen opstellen en die monitoren.

WERKEN MET HET INSTRUMENT

Het is belangrijk dat medewerkers van het kindcentrum het instrument samen bespreken.

Bespreek de indicatoren van het instrument; bespreek ook verschillen in opvatting

Bepaal per indicator waar je nu staat

Bepaal per indicator waar je over (bijvoorbeeld) twee jaar wilt zijn

Bepaal samen wat er nodig is om van nu naar de wenselijke situatie te komen

Stel aan de hand daarvan een plan van aanpak op

Bij de ontwikkeling naar een inclusiever kindcentrum gaat het steeds over de betrokkenheid van opvang en onderwijs. Als je er goed over nadenkt, is het niet mogelijk om een inclusief kindcentrum te worden zonder de opvang te betrekken. Je kunt bovendien veel van elkaar leren als het gaat over didactiek en pedagogiek. Misschien nog wel sterker: als je bij elkaar zit, heb je elkaar nodig.

HOOFDTHEMA'S

Dit ontwikkelinstrument heeft drie hoofdthema's:

- **Cultuur**
 - **Ontwikkelen en leren**
 - **Randvoorwaarden en borging**
- **Cultuur** gaat over de manier waarop het team kijkt naar inclusie en diversiteit. Wat zijn de eigen normen? Soms moeten we in dat gesprek naar een wat diepere laag in de overtuigingen. Veel mensen zijn wel voor het principe van inclusie, maar zien veel praktische bezwaren. Uit het taalgebruik blijkt vaak welke normen en overtuigingen er leven.

'Cultuur' gaat dus over de vraag hoe we denken over inclusie en welke normen we hiervoor (bewust of onbewust) hanteren. Ook gaat het over de drijfveren van de professionals in het kindcentrum: ervaren zij het werken aan inclusie als 'moeten' of als 'willen'?

Het is verstandig om eerst stil te staan bij het thema 'cultuur' en om na het bespreken van dit onderdeel een kleine pauze in te lassen.

- **Ontwikkelen en leren** gaat over de manier waarop het kindcentrum de ontwikkeling en het leren van het kind kan ondersteunen, bijvoorbeeld door meer expertise in te zetten of door te differentiëren.
- **Randvoorwaarden en borging** (beleid) gaat over de ontwikkeling naar een inclusievere leer- en ontwikkelingsomgeving waarin langzamerhand andere routines en gedrag ontstaan. Om dit te borgen, is het verstandig om de uitgangspunten en de ambities vast te leggen in een (kindcentrum)plan.

De drie hoofdthema's zijn uitgewerkt in indicatoren. Bij elke indicator kun je aangeven waar je nu staat en wat je ambities zijn. Ieder hoofdthema heeft vijf ambitieniveaus. Deze ambitieniveaus hebben we aangeduid met fietsjes: hoe meer fietsjes, hoe meer thuisnabij, hoe meer kinderen met de fiets of lopend naar het kindcentrum kunnen komen.

Er is ook sprake van enige normativiteit in de vijf niveaus: hoe meer fietsjes, hoe meer de randvoorwaarden voor inclusie zijn vervuld. Dat het normatief aanvoelt is onvermijdelijk, omdat werken aan inclusie ook op een norm is gestoeld. Maar omdat inclusie in ontwikkeling is, is het niet vreemd als je nog niet aan die norm voldoet. Het is goed om met elkaar te bespreken waar je nu staat en waar je naartoe wilt werken.

School en opvang kunnen dat gesprek voeren aan de hand van het ontwikkelinstrument. Dit kun je doen in het MT, met professionals van de zorgstructuur of in andere groepen binnen het kindcentrum. Je kunt specifieke indicatoren kiezen die je nader wilt uitwerken, maar je kunt ook met elkaar bespreken waar je over bijvoorbeeld twee jaar wilt staan (en wat daar voor nodig is).

Kanttekening: het ontwikkelinstrument is bedoeld om vast te stellen waar je staat als kindcentrum en om je ambities te bespreken. Het is niet de bedoeling dat je zo 'goed mogelijk' scoort. Wees realistisch.

CULTUUR

'Cultuur' gaat over de manier waarop je als team kijkt naar inclusie en diversiteit. Wat zijn onze eigen normen?

INDICATOREN		 	 	 	 	AANTEKENINGEN
1. Onze drijfveren Professionals hebben de wil om aan inclusie te werken. Voor de ontwikkeling naar inclusie is die drijfveer nodig.	Over inclusie horen we bij medewerkers vooral veel bezwaren (we hebben het gevoel dat 'het moet').	Medewerkers hebben de bezwaren besproken. We hebben erover nagedacht hoe we de bezwaren een plek kunnen geven.	We zien dat een inclusieve houding voor kinderen van betekenis is. We zien de voordelen van thuisnabij opvangen.	We voelen ons gesteund door ouders, bestuur en experts. We doen succeservaringen op; soms lukt het niet, maar dan lossen we het samen op.	Voor de meeste medewerkers – opvang en onderwijs – is duidelijk dat we een inclusieve cultuur <i>willen</i> ontwikkelen. We streven naar thuisnabije opvang en onderwijs.	
2. Team (cultuur en draagvlak) Het team (de professionals van de opvang en de school) heeft een eenduidig en gedeeld begrip van inclusie en de professionals werken gezamenlijk in dezelfde richting.	Ons team heeft geen gemeenschappelijke opvattingen over inclusie. Er zijn hierin bijvoorbeeld verschillen tussen de kinderopvang en het onderwijs.	We bespreken in het team de uitgangspunten van inclusie.	De beelden die collega's hebben van inclusie krijgen vorm. Er zijn binnen het team voor- en tegenstanders, en mensen die neutraal zijn.	Het begrip inclusie en de ontwikkelingsrichting worden duidelijk. Bijvoorbeeld: we leren veel van het gezamenlijk bespreken van de ontwikkeling van kinderen. Het draagvlak wordt sterker.	Het team zit op één lijn wat betreft het begrip inclusie en de ontwikkelrichting. Leden van het team vullen elkaar daarbij goed aan.	
3. Taal Het taalgebruik van professionals (in de interacties met elkaar, met de kinderen en met ouders) weerspiegelt de opvattingen van het kindcentrum/team over inclusie en diversiteit.	We gaan onbewust met onze taal om.	We storen ons soms aan taalgebruik van collega's over inclusie en diversiteit, bijvoorbeeld aan 'labeltaal' of uitspraken zoals 'Deze leerling hoort hier niet thuis'.	We zijn ons bewust van ons taalgebruik over inclusie en diversiteit. Dit is in het team al een keer besproken.	We zijn ons bewust van de normalisering van het taalgebruik (niet ieder kind een label). Soms corrigeren we elkaar of spreken we elkaar erop aan.	We hebben ons taalgebruik genormaliseerd. We vermijden labeltaal en bespreken in 'niet uitsluitende taal' hoe ieder kind het beste kan worden ondersteund. Check: Het samenwerkingsverband en/of andere externe partijen die ons kindcentrum met regelmaat bezoeken, bevestigen dat.	
4. Ouders betrekken Ouders zijn belangrijk en professionals hebben een gelijkwaardige relatie met ouders. Ze bespreken met ouders een ontwikkelplan en/of beleid over inclusie. Ouders denken mee en geven feedback.	Over inclusie communiceren we niet met ouders.	In de MR, OC en/of KC-raad is over inclusie gesproken. Als ouders vragen hebben over inclusie, dan geven we antwoord. ¹	Op informatie-avonden vertellen wij ouders wat diversiteit en inclusie betekenen voor het kindcentrum.	We voeren met ouders een gesprek over het omgaan met verschillen en diversiteit in de opvang en in de school.	Omdat we ouders zien als belangrijke partners, betrekken we ouders bij de gesprekken over de ontwikkeling van hun kind en vragen we hen om mee te denken over diversiteit in het kindcentrum.	

¹ Wettelijke verplichting: Wet versterking positie ouders en leerlingen in het passend onderwijs (2025), zie toelichting

INDICATOREN		 	 	 	 	AANTEKENINGEN
5. Professionele taal Professionals van opvang, onderwijs en zorg stemmen hun professionele taal op elkaar af. Zij spreken zoveel mogelijk dezelfde professionele taal.	We signaleren dat de verschillende professionals verschillende woorden en termen gebruiken.	We hebben er last van dat professionals binnen ons kindcentrum verschillende termen, woorden en professionele begrippen gebruiken.	We hebben een gesprek over de verschillende woorden en professionele begrippen.	Door de gesprekken die we hierover voeren, stemmen we woorden en begrippen af. We verkennen de mogelijkheden om te komen tot een gemeenschappelijke taal.	We ervaren in ons kindcentrum dat we een nieuwe gemeenschappelijke, professionele taal hebben ontwikkeld op het gebied van inclusie.	
6. Inclusie en diversiteit bespreken met kinderen Professionals praten met kinderen in positieve zin over inclusie en over verschillen tussen kinderen, bijvoorbeeld in culturele achtergrond, beperkingen van kinderen en andere verschillen.	In de groep wordt er negatief gesproken over verschillen tussen kinderen.	Soms komen diversiteit en inclusie aan de orde in de groep, bijvoorbeeld bij burgerschap of bij het bespreken van LHBTQ+.	Diversiteit, verschillen tussen kinderen en omgaan met een beperking worden planmatig besproken in de groep of in de kinderraad.	Diversiteit, verschillen tussen kinderen en omgaan met beperkingen hebben een plek in het curriculum. We bespreken het diversiteitsbeleid van het kindcentrum in de kinderraad.	In de groep wordt er positief gesproken over verschillen tussen kinderen. We spreken elkaar aan als hier negatief over wordt gepraat.	
7. Werken aan aanwezigheid; thuiszitten voorkomen Omdat kinderen die thuis zitten worden buitengesloten, spannen we ons ervoor in om kinderen die thuis zitten weer naar de opvang of op school te krijgen.	Als een kind thuis zit, voelen we dat niet als onze verantwoordelijkheid.	Bij kinderen die thuiszitten, onderneemt het kindcentrum incidenteel actie.	We hebben een overleg waarin we de ontwikkeling van de thuiszitters monitoren. De thuiszitters zijn in beeld, bij sommigen ondernemen we actie.	Er is een aanpak (bovenschools of met jeugdhulp) voor thuiszitters. We streven ernaar om het thuiszitten terug te dringen.	Ons kindcentrum zet alles op alles om kinderen thuisnabij passende ondersteuning te bieden en thuiszitten te voorkomen.	

ONTWIKKELEN EN LEREN

'Ontwikkelen en leren' gaat over de manier waarop het kindcentrum de ontwikkeling en het leren van het kind ondersteunt, bijvoorbeeld door meer expertise of differentiatie

INDICATOREN						AANTEKENINGEN
8. Pedagogisch handelen (pedagogische inclusie) Het team heeft gemeenschappelijke afspraken gemaakt over pedagogisch handelen. Bijvoorbeeld: diversiteit is uitgangspunt, aandacht voor de groep en voor het individu zijn in evenwicht, en normalisering heeft betekenis gekregen.	Alle professionals geven naar eigen inzicht vorm aan hun pedagogisch handelen. We ervaren dat als knellend in onze kindcentrum-ontwikkeling.	Het team heeft al eens (verkenkend) gesproken over inclusieve elementen in het pedagogisch handelen.	Het team heeft een aantal kerntema's in het pedagogisch handelen besproken, zoals omgaan met diversiteit, normalisering, groep versus individu.	Het team heeft duidelijke afspraken gemaakt over pedagogisch handelen in een inclusieve cultuur.	Diversiteit, normalisering en hoge/positieve verwachtingen zijn uitgangspunten van het pedagogisch handelen in ons kindcentrum.	
9. Overgang voor-vroegschools Er is aandacht, ondersteuning en zorg (een protocol) voor de overgang van voorschools naar vroegschools.	Er zijn geen afspraken tussen voor- en vroegschools.	Bij individuele kinderen worden informele afspraken gemaakt tussen voor- en vroegschools.	Er zijn formele afspraken gemaakt (een protocol) over de overdracht van voor- naar vroegschools. Observaties van de kinderopvang worden benut.	Bij VVE-kinderen en kinderen met een ondersteuningsvraag is er sprake van een warme overdracht, zo nodig ondersteund met jeugdhulp. Er is terugkoppeling over kinderen aan de opvang.	De overgang tussen groepen is voor alle kinderen goed geregeld en is vastgelegd in een protocol. Het dossier van de opvang nemen we serieus. De overgang voor- vroegschools wordt steeds verbeterd.	
10. De overgang po-vo Alle kinderen, en zeker kinderen met een ondersteuningsvraag, krijgen goede ondersteuning bij de overgang van basisschool naar voortgezet onderwijs.	Er is geen afspraak of uitwisseling tussen het kindcentrum en de vo-school.	Er is incidenteel uitwisseling over een kind met een school voor voortgezet onderwijs.	Eens per jaar wordt een paar kinderen met een ondersteuningsvraag besproken.	Een deel van de kinderen wordt in een afstemmingsverband PO/VO besproken (adviezen en terugkoppeling). Belemmerende en bevorderende factoren over vervolgonderwijs worden aangegeven.	Alle kinderen, ook kinderen met een ondersteuningsvraag, bespreken we met de vo-school en we begeleiden hen bij de overgang naar het voortgezet onderwijs.	

INDICATOREN						AANTEKENINGEN
11. Aandacht voor het individu in de groep Kinderen krijgen op maat ondersteuning binnen de context van de groep.	De ondersteuning is gericht op individuele kinderen.	Er zijn binnen de groep (sub)-groepen die op maat (soms buiten de groep) worden ondersteund.	Het wordt vanzelfsprekend gevonden dat sommige kinderen met een ondersteunings-behoefte specifieke ondersteuning krijgen binnen de groep.	De ondersteuning in de groep is genormaliseerd: in de context van de groep worden alle kinderen op maat ondersteund.	Voor de ondersteuning gaan we meer uit van de context, dynamiek en expertise in de groep dan van de individuele ondersteuningsbehoefte van het kind.	
12. Naschools aanbod (NSA / BSO, ...) Er is inclusie in de naschoolse activiteiten (NSA) en in de buitenschoolse opvang (BSO). Door onze afstemming met naschoolse partners voelen kinderen zich thuis en veilig in het naschoolse aanbod (rijke schooldag).	Er zijn geen afspraken over inclusie tussen kindcentrum, NSA en de BSO.	Incidenteel, en vooral bij problemen, wisselen leerkracht en pedagogisch medewerker informatie uit. Over sommige kinderen worden specifieke gegevens uitgewisseld (medicijngebruik, gedrag).	We passen de groepsgrootte van de naschoolse activiteiten aan als deze niet als veilig worden ervaren. We hebben structureel afspraken met sport-, cultuur- en techniek aanbieders.	De afstemming leidt tot extra maatregelen: de pedagogisch medewerkers van de BSO zijn extra geschoold. Voor sommige groepen wordt een extra pedagogisch medewerker ingezet.	In het naschoolse aanbod zijn inclusie en diversiteit uitgangspunt. We houden rekening met alle kinderen. De groepsbegeleiding en de ruimten zijn aangepast op de ondersteuningsbehoeften.	

RANDVOORWAARDEN EN BORGING (BELEID)

'Randvoorwaarden en borging' gaat over de vraag in hoeverre de ontwikkeling naar een inclusieve leer- en ontwikkelingsomgeving is vastgelegd en is ingesleten in gedrag.

INDICATOREN						AANTEKENINGEN
13. Van nieuwe routines naar een plan Bij inclusie horen nieuwe routines en gewoonten. Daarvoor maken we een plan. Een plan is de uitkomst van de nieuwe routines en tevens een manier om gewoonten te borgen.	We zien als team welke routines en gewoonten bij inclusie horen (zoals verwijzingsgedrag).	We werken met het team bewust aan nieuwe routines en gewoonten (zoals overdracht van kinderen of anders differentiëren).	De routines en gewoonten waar we het helemaal over eens zijn, hebben we beschreven. Het kindcentrum heeft een globaal plan voor inclusie.	De nieuwe routines en gewoonten, zoals meer thuis nabij opvang en onderwijs, staan in het kindcentrumplan. Het ondersteuningsaanbod is beschreven in de schoolgids en wordt jaarlijks geactualiseerd. ²	Onze routines en gewoonten zijn door de focus op inclusie veranderd. Uitgangspunten voor inclusie zijn vastgesteld: het is onderdeel van het kindcentrumplan voor de komende vier jaar (wat op papier staat sluit aan bij onze praktijk) en we werken met een PDCA-cyclus.	
14. Leiderschap De kindcentrumleiding weet medewerkers te inspireren en te motiveren om aan de slag te gaan met inclusie.	We weten niet zo goed wie de leiding neemt in de ontwikkeling naar inclusie (is het de zorgcoördinator, de IB-er, of het MT van het kindcentrum?).	De leiding van het kindcentrum agendeert inclusie geregeld, maar de leden van het managementteam verschillen in hun inclusief leiderschap (bijvoorbeeld in hun opvattingen of ambities).	Leiderschap gericht op inclusie is belegd in een werkgroep. Er is geregeld aandacht voor de ontwikkeling van inclusie.	Het inclusief leiderschap in het kindcentrum versterkt het eigenaarschap van professionals.	De leiding stimuleert, daagt uit, initieert, ziet toe en spreekt aan. Hierdoor ervaart iedere professional leiderschap in de ontwikkeling van inclusie en draagt dit ook uit.	
15. Lerende organisatie Het kindcentrum werkt als lerende organisatie aan inclusie. Eigen data worden gebruikt om van te leren en om keuzes en beleid bij te stellen.	Data zijn onduidelijk en we verzamelen en analyseren de gegevens niet systematisch.	We gebruiken een beperkt aantal gegevens om de ontwikkeling van kinderen te monitoren.	We hebben duidelijke doelen en we verzamelen op deze doelen gerichte data: kennis en ervaringen van professionals en ouders en data om de ontwikkeling van kinderen te monitoren en om de begeleiding te verbeteren.	Op basis van onze doelen gebruiken we data om meer kinderen met een ondersteuningsvraag te ondersteunen.	Het team (opvang en onderwijs) heeft duidelijke doelen waarover gegevens worden verzameld. We leren van de gegevens, ook om ons kindcentrum inclusiever te maken.	

² Wettelijke verplichting: Wet versterking positie ouders en leerlingen in het passend onderwijs (2025), zie toelichting

INDICATOREN						AANTEKENINGEN
16. Samenwerking met gespecialiseerd onderwijs (GO) Het kindcentrum benut expertise van gespecialiseerd onderwijs. Er is samenwerking bij terugplaatsing van kinderen, maar er is ook kennisoverdracht.	Er is geen contact tussen ons kindcentrum en gespecialiseerd onderwijs.	Incidenteel is er contact met gespecialiseerd onderwijs.	De medewerker van het gespecialiseerd onderwijs is een bekende. Voor kinderen met een ondersteuningsbehoefte wordt de expertise van gespecialiseerd onderwijs ingezet.	Op basis van relaties zijn er afspraken gemaakt over de inzet van expertise en over terugplaatsing van kinderen (van gespecialiseerd onderwijs of tijdelijke voorzieningen).	Er zijn structurele afspraken gemaakt over inzet van en kennisuitwisseling met het gespecialiseerd onderwijs en over de terugplaatsing van kinderen. Het team en de experts hebben structureel interview.	
17. Samenwerking met de jeugdhulp Het kindcentrum benut expertise van jeugdhulp. Er is samenwerking en kennisoverdracht.	Er is geen contact tussen ons kindcentrum en jeugdhulp.	Incidenteel is er contact met jeugdhulp of andere externe specialistische hulp.	De medewerker van jeugdhulp is een bekende. De expertise van jeugdhulp is er voor kinderen.	Met jeugdhulp zijn er structurele relaties. Er zijn afspraken over de inzet van expertise voor kinderen en personeel.	Er zijn structurele afspraken gemaakt over inzet van en kennisuitwisseling met jeugdhulp. Het team en de jeugdhulpexperts hebben structureel interview.	
18. Afstemming met het samenwerkingsverband Over het ontwikkelen van inclusie is er afstemming tussen het kindcentrum en het samenwerkingsverband.	Er zijn geen duidelijke afspraken met het samenwerkingsverband. Het samenwerkingsverband spreekt niet met de kinderopvang.	Er zijn incidenteel afspraken met het samenwerkingsverband, maar die hebben geen betrekking op de opvang.	Er zijn afspraken met het samenwerkingsverband. Deze hebben soms (ook) betrekking op de kinderopvang.	Ons kindcentrum (opvang en onderwijs) heeft afspraken met het samenwerkingsverband. Ook zijn er functies in het kindcentrum die een verbinding leggen met het samenwerkingsverband (bijvoorbeeld brugfunctionaris, adviseur passend onderwijs, inclusiepedagoog).	Ons kindcentrum is een goede gesprekspartner van het samenwerkingsverband. Onze afspraken, de opvang en het samenwerkingsverband zijn met elkaar in lijn gebracht. We maken samen nieuwe plannen. Het samenwerkingsverband biedt goede informatie voor ouders.	
19. Voorzieningen en ruimten De ruimten in het kindcentrum zijn toegankelijk voor iedereen en zijn van goede kwaliteit.	Ons gebouw is niet echt toegankelijk voor kinderen en personeel met bijvoorbeeld een lichamelijke beperking.	Er is een verkenning uitgevoerd hoe het gebouw beter toegankelijk kan worden gemaakt.	Een deel van het gebouw is aangepast voor een beperkt aantal ondersteuningsbehoeften. Voor sommige kinderen zijn er specifieke ruimten ingericht.	Het hele gebouw is aangepast, maar nog niet voor alle ondersteuningsbehoeften. Voor sommige kinderen zijn specifieke ruimten. Specifieke voorzieningen zijn niet ondergebracht in een apart hoekje van het gebouw.	Ons hele gebouw (en het speelplein) is aangepast en is toegankelijk voor iedereen, volgens (UDL). Dit is een onderwijsontwerp dat rekening houdt met diversiteit (ondersteuningsbehoeften, achtergronden, interesses en uitdagingen).	

VERANTWOORDING

WAAROM WERKEN AAN INCLUSIE?

Inclusie is één van de rechten van het kind, zo is vastgelegd door de VN (artikel 24 van het VN-verdrag handicap). Daar nationale overheden de verplichting hebben om deze rechten te garanderen, stimuleert/verplicht het ministerie van OCW scholen (en instellingen) om inclusie een plek te geven in het beleid en om dit beleid te concretiseren. Scholen en kindcentra staan dan ook voor de uitdaging om een inclusievere omgeving te creëren voor kinderen van 0-12 jaar met verschillende ondersteuningsbehoeften.

We kunnen het ook anders formuleren: Omdat de samenleving steeds diverser wordt, moeten kinderen leren omgaan met een omgeving, waarin mensen leven en werken met verschillende culturen, geloven, seksuele geaardheden, en ook mensen met een handicap. Daarom is het belangrijk dat kinderen al in het kindcentrum leren omgaan met diversiteit.

In het landelijk beleidskader 'Met elkaar voor alle kinderen en jongeren: werken aan een inclusieve leeromgeving' (2024) is de ambitie voor inclusief onderwijs in 2035 nader uitgewerkt. Het beleidskader geeft richting aan landelijk, regionaal en lokaal beleid. Op de website van het Steunpunt Passend Onderwijs, (<https://www.steunpuntpassendonderwijs-povo.nl/>) waar alle relevante informatie over dit thema is te vinden, staat de volgende definitie van inclusief onderwijs:

"Inclusief onderwijs is onderwijs waarbij alle kinderen en jongeren dichtbij huis, volwaardig en gelijkwaardig toegang hebben tot een inclusieve leeromgeving waarin zij zich samen ontwikkelen en samen leren en participeren."

Kindcentra die aan de slag willen met inclusie, zijn vaak op zoek naar de juiste manier om dat te doen.

We zien hierin de volgende uitdagingen:

- Ten eerste is het begrip *inclusie* niet voor iedereen hetzelfde. Er is ook geen maatvoering van inclusie (een beetje inclusief, iets meer, heel veel,). Om inclusie goed vorm te geven is het daarom belangrijk dat je er goed met elkaar over spreekt, dezelfde beelden creëert en dat je uiteindelijk dezelfde taal spreekt.
- Ten tweede zijn de uitgangspunten van opvang en onderwijs verschillend. In het onderwijs is er sinds 2014 sprake van passend onderwijs. Onderwijsinstellingen zijn eraan gewend om de ondersteuningsbehoeften van leerlingen vast te stellen en op basis daarvan ondersteuning te bieden of te bepalen of verwijzing naar gespecialiseerd onderwijs nodig is. Deze praktijk is er al tien jaar en het is voor betrokkenen ingewikkeld om te wennen aan nieuwe werkwijzen en uitgangspunten.

In de opvang zijn er zorgcoördinatoren, maar de wet- en regelgeving biedt geen specifieke voorzieningen voor kinderen met een ondersteuningsbehoefte (behalve het medisch kinderdagverblijf). Er is inmiddels in verschillende gemeenten wel passende kinderopvang, maar dit heeft zeer verschillende vormen. Het gesprek tussen opvang en onderwijs over kinderen met een ondersteuningsbehoefte vraagt daarom aandacht.

- Ten derde is inclusie of inclusief onderwijs een verandering van de 'mindset'. Het vraagt een dieper gesprek met het team, waarin de drijfveren worden verkend en een situatie wordt gecreëerd waarin het team daadwerkelijk kiest voor inclusie. Dan is er sprake van 'willen'.

Natuurlijk kan dit dubbel voelen: de overheid legt wat op en dan moet ook het kindcentrum dat willen. Bedenk echter dat je het doet voor kinderen die op dit moment soms wel twee uur per dag in een taxibusje zitten. Dat is 400 uur per jaar!

STERKE BASIS

Het werken aan inclusie vereist een sterke basisondersteuning. Het streven is immers dat (vrijwel) alle kinderen terecht kunnen op een reguliere school of opvang, of in ieder geval thuisnabij een plek kunnen vinden. Alleen kinderen die in het regulier onderwijs sterk benadeeld zouden worden (of die een gevaar zijn voor zichzelf en de omgeving) gaan naar het gespecialiseerd onderwijs. Van scholen voor gespecialiseerd onderwijs wordt verwacht dat zij meer expertise delen met reguliere scholen.

Bij het werken aan een sterke basis kun je denken aan de volgende maatregelen:

- Streven naar thuisnabijheid.
- Uitgaan van diversiteit (Studulski, 2023)³.
- Werken aan korte en doorgaande lijnen.
- Normaliseren (hervormingsagenda jeugdhulp).
- Demedicaliseren (hervormingsagenda jeugdhulp).
- Oog hebben voor het individu en de groep (context) (Wienen, 2023)⁴.
- Meer en meer een gemeenschappelijke taal spreken.

³ Studulski, F. (2023). Het kindcentrum: integraal en inclusief?!, Amsterdam: SWP

⁴ Wienen, B. (2023). Van individueel naar inclusief onderwijs; *Pleidooi voor minder labelen en meer aandacht voor de kracht van onderwijs*, Instondo

Er zijn ook specifieke doelen die kunnen bijdragen aan inclusie, zoals:

- Het aantal thuiszitters bestrijden.
- Werken aan de terugkeer van so-leerlingen naar regulier onderwijs.
- Thuisnabij tussenvoorzieningen creëren (structuurklas, OPDC, ...).
- De basisondersteuning versterken.
- Kritisch bezien en reflecteren op de doorstroom van po naar regulier vo.
- Waar mogelijk symbiose-onderwijs realiseren.

Per 1 januari 2025 is de Wet 'Versterking positie ouders en leerlingen in het passend onderwijs' ingegaan (een van de 25 verbetermaatregelen van passend onderwijs). In dit ontwikkelinstrument wordt hier af en toe naar verwezen. De wet regelt drie punten:

- 1) Leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte krijgen het recht om vrijelijk hun mening te geven over het ontwikkelingsperspectief.
- 2) De basisondersteuningsvoorzieningen en het extra ondersteuningsaanbod van een school worden opgenomen in de (jaarlijks vast te stellen) schoolgids.
- 3) Samenwerkingsverbanden hebben de taak een ouder- en jeugdstunpunt in stand te houden dat, uitsluitend in het belang van de leerling, ouders en leerlingen informeert over en ondersteunt bij passend onderwijs.

HET KINDCENTRUM ALS EEN INCLUSIEVE LEER- EN ONTWIKKELOMGEVING

In een kindcentrum met een inclusieve leer- en ontwikkelingsomgeving zijn alle kinderen welkom. Vanuit een pedagogische basis wordt gewerkt aan de brede ontwikkeling van alle kinderen. Elk kind ontwikkelt zich, wordt gezien en hoort erbij. De kinderen leren met en van elkaar, en ze werken samen. Het team is multidisciplinair en biedt de ondersteuning die nodig is zodat alle kinderen zich ontwikkelen. De inclusieve leeromgeving is toegankelijk voor alle kinderen, leraren en ouders (OCW, 2024).

Een leeromgeving is inclusief als de volgende drie kernelementen aanwezig zijn:

- 1) Iedereen is welkom, ontwikkelt zich en hoort erbij.
- 2) Er is goede ondersteuning voor iedereen.
- 3) Alle kinderen participeren en leren (OCW, 2024).⁵

⁵ Min OCW (2024). Met elkaar voor alle kinderen en jongeren. Werken aan een inclusieve leeromgeving. Den Haag

INSPIRATIEBRONNEN VOOR HET INSTRUMENT

Het ontwikkelinstrument is gebaseerd op een aantal andere instrumenten:

- Het ontwikkelinstrument IKC dat Sardes samen met professionals ontwikkelde in Hoorn (2017) (https://sardes.nl/wp-content/uploads/2022/11/ontwikkelinstrument_ikc_-_sardes.pdf).
- De IVO velden⁶, die Sardes eerder heeft gebruikt voor passend onderwijs.
- De inclusieladders, die Sardes in 2019 ontwikkelde. Hierin wordt onderscheid gemaakt in organisatorische inclusie, sociale inclusie en didactische inclusie.
- Het Beleidskader 'Met elkaar voor alle Kinderen en jongeren, werken aan een inclusieve leeromgeving' (OCW, 19 april 2024) (zie eerder genoemde link).
- De index voor Inclusie (Booth en Ainscrow, 2007).⁷

⁶ De IVO-velden zijn:

1. Hoeveelheid aandacht/handen in de klas
2. Onderwijsmaterialen
3. Ruimtelijke omgeving
4. Expertise
5. Samenwerking met externe organisaties

⁷ Booth, T & Ainscrow, M. (2007). Index voor Inclusie, werken aan leren en participeren in school. Fontys OSO, Garant

Colofon

Ontwikkelinstrument inclusie
voor een kindcentrum (2025)
Auteur: Frank Studulski (Sardes)
Vormgeving: Wat Ontwerpers
Foto's: VO-raad beeldbank en
Fotograaf Ewouter Blokland
September 2025

Het ontwikkelinstrument inclusie
voor een kindcentrum is ontwikkeld
in opdracht van het Steunpunt
Passend Onderwijs door Job
van Velsen (EtuConsult) en
Frank Studulski (Sardes).

Het instrument is inhoudelijk
besproken met een klankbordgroep
bestaande uit verschillende
directeuren en beleidsmedewerkers
van inclusieve kindcentra/kinder-
opvang uit het hele land.

Het instrument is daarnaast
door een aantal bereidwillige
professionals van kindcentra
uitgeprobeerd en van feedback
voorzien.

Deelnemende kindcentra en
organisaties

- Talentcampus Venlo
- Het Gele Park te Lichtenvoorde
- Kinderopvang Sterrenrijk Almere
- IKC De Vindplaats Amsterdam
- IKC De Kroevendonk, Roosendaal
- BMK